

Kalkınma Odaklı Mekânsal Tasarım ve Uygulama Girişimlerinin Sürdürülebilirliğinin Değerlendirilmesi: Sakin Şehir Uzundere Örneğinde Bir Çalışma

Mustafa ÖZGERİŞ^{1*}, Faris KARAHAN¹

¹ Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 25240, ERZURUM

Öz

Bu çalışma bir turizm merkezi ve aynı zamanda Sakin Şehir (Cittaslow) olan Uzundere'deki yerel kalkınma odaklı mekânsal tasarım ve uygulama çalışmaları ile sosyo-ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyet ve programlar üzerinde yürütülmüştür. Çalışmanın amacı gerek turizmle ilişkili gerekse de turizmden bağımsız olarak, devam eden ve/veya tamamlanan kalkınma odaklı girişimlerin sürdürülebilirliğini değerlendirmektir. Çalışma kapsamında odak grup, yerel halk grubu ve ziyaretçi grubu olmak üzere üç farklı gruba anket yapılmıştır. Anketler ANOVA ve T-Testi yapılarak analiz edilmiştir ve katılımcı grupların verdiği cevaplar arasındaki farklılıklar tartışılmıştır. Çalışmanın sonucunda özellikle kırsal doku ve kırsal kültürün hakim olduğu turizm alanlarında yapılacak olan mekânsal tasarım ve uygulama çalışmalarında estetik değerlendirme süreçlerinin işletilmesi ve mekânsal tasarım ve uygulama girişimlerinin sürdürülebilirliği için koruma-kullanıma ek olarak faydalanma dengesinin de karşılanması gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mekânsal tasarım, sakin şehir, sürdürülebilirlik, turizm, Uzundere.

Evaluation of the Sustainability of Development-Oriented Spatial Design and Implementation Initiatives: A Case Study of the Slow City (Cittaslow) Uzundere

Abstract

This study has been carried out on local development-oriented spatial design and implementation studies and socio-economic, cultural and artistic activities and programs in Uzundere, which is a tourism center and also a Cittaslow. The aim of the study is to evaluate the sustainability of ongoing and / or completed development-oriented initiatives, whether related to tourism or independently of tourism. Within the scope of the study, a survey was conducted with three different groups as focus group, local community group and visitor group. The questionnaires were analyzed using ANOVA and T-Test, and differences between the responses of the participating groups were discussed. As a result of the study, it is emphasized that in spatial design and application studies to be carried out in tourism areas where rural texture and rural culture are dominant, it is emphasized that the balance of utilization should be met in addition to protection-use for the operation of aesthetic evaluation processes and the sustainability of spatial design and implementation initiatives.

Keywords: Cittaslow, spatial design, sustainability, tourism, Uzundere.

*Sorumlu Yazar (Corresponding Author):

Mustafa ÖZGERİŞ (Öğr. Gör. Dr.); Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 25240, Erzurum-Türkiye. Tel: +90 (442) 231 6143, E-mail: m.ozgeris@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1006-9303

Geliş (Received) : 17.09.2020
Kabul (Accepted) : 17.01.2021
Basım (Published) : 15.04.2021

1. Giriş

Kalkınma kavramı genel olarak üretim kalitesinde ve toplumsal yaşam standartlarında iyileşmeler oluşturan ekonomik ortam olarak tanımlanmaktadır (Alkin, 2008). Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında dünya genelinde tarım, sanayi, inşaat, teknoloji, sağlık, turizm gibi pek çok sektörde hızlı bir gelişim gösteren kalkınma girişimleri bazı çevresel problemleri de beraberinde getirerek, doğa ve doğal kaynaklar üzerinde baskı ve tahribat oluşturmuştur (Kaypak, 2011). Bu sonuç, doğa ve doğal kaynakların korunması gerekliliğini doğurmuş ve insanlığı bir takım arayışlara yöneltmiştir. Bu arayışlardan biri olarak 1972 yılında Stockholm’de düzenlenen Birleşmiş Milletler (BM) Çevre Konferansı’nda sürdürülebilirlik kavramı gündeme gelmiştir. Sürdürülebilirlik kavramı 20 Mart 1987 tarihinde Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland’ın başkanlığında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından hazırlanan Ortak Geleceğimiz (Brundtland Raporu) adlı raporda, bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin de kendi ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan karşılamak olarak tanımlanmıştır (UN, 1987; Aksu, 2011).

Sürdürülebilirlik kavramı sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir turizm, sürdürülebilir şehirler, sürdürülebilir mekânlar gibi birçok kavrama temel oluşturmaktadır. Ancak sürdürülebilirliği temel edinen tüm kavramların hedef noktası sürdürülebilir kalkınmadır. Gürlük (2001)’e göre içinde bulunduğumuz yüzyılın kalkınma modelleri doğa ve doğal kaynakları dikkate almadan geliştirilmiş modellerdir (Tıraş, 2012). Sürdürülebilir kalkınma ise insanı ve çevreyi dikkate alarak doğal, kültürel ve sosyal kaynakların optimum kullanımı temelinde ekonomik faydalar üretmeyi amaçlayan uzun dönemli bir kalkınma modelidir (Beyhan, 2008). Sürdürülebilir kalkınma, kalkınmayı çevre ilişkisini kurarak sağlayan, sosyal, çevresel ve ekonomik olmak üzere üç temel odak noktası bulunan bir kalkınma modeli olarak özetlenebilir.

1992 yılındaki BM Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda sürdürülebilir kalkınma tüm insanlığın ortak hedefi olarak belirlenmiştir (UN, 1993). 1 Eylül 2015 tarihinde ise BM Zirvesi’nde ‘Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Gündemi’ için Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) kabul edilmiş ve 1 Ocak 2016 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. SKH’nin temel amacı dünyanın karşı karşıya olduğu acil çevresel, siyasi ve ekonomik sorunları çözebilecek hedefler oluşturmaktır. SKH’nin açlık, yoksulluk, ekonomi, eğitim, sağlık, çevre, enerji, adalet, barış, karasal ve sucul yaşam ortamlarının korunması, sanayi, altyapı ve şehircilik gibi konuları kapsayan 17 ana hedefi bulunmaktadır (UN, 2015).

Sürdürülebilirlik anlayışının temel oluşturduğu kavramlardan biri de sürdürülebilir turizmdir. Dünya Turizm Örgütü (WTO) sürdürülebilir turizmi; ziyaretçilerin, turizm endüstrisinin, çevrenin ve ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarını ele alırken, mevcut ve gelecekteki ekonomik, sosyal ve çevresel etkileri tam olarak dikkate almak olarak tanımlamıştır. Bunun yanında sürdürülebilir turizm ilkelerini oluştururken çevresel kaynakların korunarak kullanılması, tüm paydaşlar için sosyo-ekonomik faydalar sağlanması ve ev sahibi toplumun kültürel yapısının garanti altına alınması yönlerine atıfta bulunmaktadır (UNEP and WTO, 2005; UNWTO, 2018).

Sürdürülebilir turizm kavramının ortaya çıkışında turizm alanlarında kalkınma odaklı girişimlerin ve kitlesel ziyaretlerin, turizm arzını oluşturan temel unsurlardan biri olan doğal kaynaklar üzerindeki baskı ve tahribatları etkili olmuştur (Özkök ve Gümüş, 2009; Acuner, 2015). Bunun yanında 90’lı yıllardan itibaren turistlerin tercihlerini bozulmamış bir çevreden yana kullanmaya başlaması ve turizm arzını oluşturan çevresel değerlerin korunması gerekliliği ile beraber alternatif turizm türleri ortaya çıkmıştır (Özbey, 2002; Kozak ve Bahçe, 2009; Bahtiyar Karadeniz, 2014). Ortaya çıkan bu alternatif turizm türlerinden biri de Sakin Şehir (Cittaslow) yaklaşımıdır.

Sakin Şehir (Cittaslow), iyi ve kaliteli bir yaşam için kentlerin ortak refahının sağlanması amacıyla yerel çevrenin, gastronomik kaynakların ve yeni teknolojilerin kullanımının gerçekleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Miele, 2008; Şahin ve Kutlu, 2014). Cittaslow yaklaşımı fast food kültürüne karşı olarak ortaya çıkan ‘Slow Food’ (yavaş yemek) felsefesine dayanmaktadır ve 15 Ekim 1999 tarihinde İtalya’nın Orvieto kentinde imzalanan ‘Yavaş Şehirler Sözleşmesi’ ile kurulmuştur (Karakurt Tosun, 2013).

Sakin Şehir (Cittaslow), 7 ana politika altında 72 kriter ve 3 özel koşuldan oluşan bir üyelik kriterleri listesine sahiptir. Birliğe üyelik için belirlenen özel koşullar nüfusun 50 000’in altında olması, Slow Food felsefesinin devam ettirilmesi ve Slow Food faaliyetlerine destek ve Cittaslow logosunun görünür kılınmasıdır. Cittaslow’un 7 ana politikası çevre; altyapı; kentsel yaşam kalitesi, tarım, turizm, esnaf ve sanatkar, misafirperverlik, farkındalık ve eğitim; sosyal uyum ve ortaklık konularındadır (URL-1, 2020).

Cittaslow birliğine 2020 yılı temmuz ayı itibarıyla 30 ülkeden 264 şehir üyedir (URL-2, 2020). Birliğin Türkiye’den ilk üyesi İzmir’in Seferihisar ilçesidir. Türkiye’nin Cittaslow birliğine dahil olan 17 üyesi bulunmaktadır (URL-1, 2020).

populasyonları ile önemli memeli alanı niteliğindedir (Karahan et al., 2017). Ayrıca ilçede 5 farklı familyaya ait 138 kelebek türü bulunmaktadır. İlçede çeşitli koruma statüleri ile korunan 24 farklı doğal ve kültürel unsur vardır. Ayrıca geleneksel olarak yapılan çeşitli festival ve şenlikler bulunmaktadır. İlçede genel olarak kırsal doku ve kırsal kültür hakimdir ve bu kırsal kültür kendini mimari yapılarda da göstermektedir. İlçe ekonomisinde turizm önemli bir yere sahiptir ve ilçede turizm açısından öneme sahip olan bazı doğal ve kültürel peyzaj kaynak değerleri Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. Uzundere'nin bazı doğal ve kültürel peyzaj kaynak değerleri (a-Öşvank Manastırı b-Engüzekkapı Kalesi c-Sapaca Kalesi d-Geleneksel mimari örnekleri e-Tortum Şelalesi f-Tortum Gölü g-Uzunburun Yarımadası h-Yıkıklar (Yedigöller) i-Tulipa armena Boiss. var. armena j-Rupicapra rupicapra)

Çalışmanın ana materyalini oluşturan mekânsal tasarım çalışmaları, fiziki uygulamalar ve diğer faaliyetlere ait açıklayıcı bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Uzundere’de yürütülen mekânsal tasarım ve uygulamalar ile diğer faaliyetler

Kısaltmalar	Mekansal tasarım, uygulamalar ve faaliyetler	Açıklamalar
YG	Yedigöller Çevre Düzenleme Çalışmaları	Gölün doğu bölümünü oluşturan dik kayalık bölgedeki keçi yoluna metal elektrik direkleri yerleştirilerek, yolun göle bakan bölümü demir korkulukla çevrilmiştir. Gölün batı bölümünü oluşturan alana ise yürüme-gezinti yolu açılarak göle bakan bölümü ahşap korkulukla çevrilmiştir.
TŞ	Tortum Şelalesi ve Çevresi Peyzaj Tasarımı ve Uygulamaları	Şelalenin üst bölümünde restoranlar, gözlem kulesi, teras ve havuzlar, spor alanları ve bungalow evler, otel, aquapark, camii, müze, yerel ürünler satış dükkanları ve konferans salonları, karavan park alanları, yapay kano parkuru, piknik ve kamp alanları tasarlanmıştır. Şelalenin de içinde bulunduğu bölümde ise şelaleye iniş merdivenleri yeniden tasarlanmış ve şelalenin döküldüğü alana iskeleler yerleştirilmiştir (URL-3, 2018).
UY	Uzunburun Yarımadası Peyzaj Tasarımı	Yarımada’da idari bina, wc, mescid, gözlem kuleleri ve restoran, deniz feneri, iskeleler, amfi tiyatro ve açık hava sineması, plaj ve yürüyüş yolları tasarlanmıştır (URL-4, 2018).
CT	Tortum Gölü Cam Teras (Fiyort Park) Tasarımı ve Uygulaması	Proje ile Tortum Gölü-Pirinkayalar Mevkiinde 12,3 metre uzunluğunda Türkiye'nin en uzun ve geniş alanlı cam seyir terası ve 1000 m ² alana sahip kafeterya tasarlanmış ve uygulanmıştır.
TÇ	Uzundere Pirinkayalar Tünel Çalışması	Pirinkayalar tüneli, Tortum Gölü başlangıç bölümünde yer alan Denizbaşı Mevkiinde 2184 metre uzunluğunda tek tüp olarak planlanmış ve uygulamaya geçmiştir.
DY	Erzurum-Uzundere Arası Bölünmüş Yol Çalışması	Erzurum-Uzundere arası yapılan bölünmüş yola ek olarak Uzundere-Denizbaşı Mevkii etabı eklenmiş ve yapımı tamamlanmıştır.
BO	Uzundere Butik Otel ve Karşılama Merkezi	Uzundere Belediyesi tarafından 2013 yılında ahşap dış cepheli olarak yapılmıştır.
TÇ	Uzundere Tortum Çayı Islah Çalışması	Taşkın koruma amaçlı olarak yürütülmektedir ve Uzundere-Çaybaşı mevkiine kadar taş dolgu şeklinde yapılmışken, bu noktadan itibaren Uzundere merkez ve çıkış bölgesi dahil beton duvar şeklinde yapılmıştır.
SU	Sakin Şehir Uzundere Tanıtım Uygulamaları	Uzundere ilçesinin mutfak kültürü belediye ve kaymakamlık iş birliğiyle ulusal fuar ve tanıtım organizasyonlarında tanıtılmaktadır. Buna yönelik olarak belediye tarafından ilçenin yerel lezzetlerinin tanıtıldığı bir kitap yayımlanmıştır. Ayrıca Cittaslow özel şartlarından biri olan görünürlüğün sağlanması amacıyla ilçede birçok noktaya Cittaslow logosu yerleştirilmiştir
KBÇ	Kamu Binaları ve Çevre Düzenleme Uygulamaları	İlçede kamu binası olarak son yıllarda Kaymakamlık binası, İlçe Emniyet Amirliği binası, Genlik ve Spor İlçe Müdürlüğü ve Kapalı Spor Salonu binaları, Anadolu Teknik Meslek Lisesi ve Çok Programlı Anadolu Lisesi binaları ve 100 Yataklı Öğrenci Yurdu yapılmıştır.
KİÇ	Kent İmajı Geliştirme ve Sokak Sağlıklaştırma Uygulamaları	ilçe merkezindeki ana cadde üzerinde bulunan tüm binaların çatıları yenilenerek, pencere, kapı, söve ve pervaz gibi elemanları ahşap ürünler kullanılarak yeniden yapılmıştır. Yapılan çalışma ile doğal yapıya ve kırsal görünüme uyum sağlanması amaçlanmıştır. İlçenin sokak aydınlatmaları yenilenerek dekoratif aydınlatma elemanları kullanılmıştır.
SM	Sivil Mimari ve İkinci Konut Uygulamaları	Özellikle turizm faaliyetlerinin artmasıyla beraber konut yapımı çalışmalarında da bir artış yaşanmıştır. İnşa edilen konutların bir bölümü mevcut ikamet edilen konutlar şeklindeki bir bölümü ise ikinci konut uygulaması şeklindedir.
EK	Engüzekkapı Kalesi Çevre Düzenleme Çalışmaları	Uzundere ilçe merkezine 4 km uzaklıkta, sarp kayalıklar üzerinde kurulmuş olan Engüzekkapı Kalesi’ne ulaşımı mümkün hale getirmek amacıyla yol ve yol-kale bağlantısını sağlamak amacıyla kale girişi tarafında demir köprü yapılmıştır.
KDB	Gölbaşı Kapama Dut Bahçesi Uygulaması	DAP İdaresi tarafından desteklenen proje ile Gölbaşı mahallesinde toplamda 90 dönümlük bir alan üzerinde damlama sulama sistemiyle sulanan, 2500 adet pekmez üretimine uygun dut fidanı dikilmiştir.
EP	Ev Pansiyonculuğu Uygulamaları	İlçe merkezinde aktif olarak yıl boyu faaliyet gösteren iki adet pansiyon bulunmaktadır. İlçe merkezi haricinde Yedigöller’de faaliyet gösteren alabalık tesislerine ait bir pansiyon daha bulunmaktadır.

Tablo 1. Tablo devam ediyor

KG	Kadın Girişimciliği (Seramik Atölyesi, Gastronomi ve Seracılık) Uygulamaları	Uzundere ilçesinde kadın girişimciliğine yönelik seramik, seracılık ve gastronomi alanlarında faaliyetler yürütülmektedir.
GF	Geleneksel Karakucak Güreşleri ve Yayla Festival(ler)i	Uzundere ilçesinde her yıl 29 Ekimde geleneksel Karakucak Güreşleri, Çamlıyamaç Köyü'nde Armutlu Festivali, Uluslararası Karakucak Güreşleri (Her yıl mayıs ayında), Sapaca Köyü Puşulu Yaylası Festivali ve Dikyar Köyü Herfene Şenliği gibi etkinlikler düzenlenmektedir
MP	Mali Destek Programları (KUDAKA, DAP BKİ, TKDK, LEADER, ERASMUS+, Bakanlıklar v.b.)	Uzundere ilçesinde faaliyet ve projelere maddi destek sağlayan birçok program bulunmaktadır. Erzurum Valiliği bünyesinde Sosyal Destek (SODES) proje finansmanı, Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansının (KUDAKA) çeşitli finansman destekleri, Tarımsal ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu'na (TKDK) ait hibe destekleri, Doğu Anadolu Projesi İdaresi'ne (DAP) ait finansman destekleri, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı'na (KOSGEB) ait finans destekleri, Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen IPARD Programı kapsamındaki Kırsal Ekonomik Kalkınma için Faaliyetler Arasındaki Bağlantılar (LEADER) Yaklaşımı ve bunun haricinde dönemsel olarak çeşitli bakanlık ve tüzel kişiliklere yönelik finansal programlar bulunmaktadır. Bu programlardan (şartlara göre değişmekle birlikte) kamu kurum ve kuruluşları ile vatandaşlar finansal destek (hibe-kredi) alabilmektedirler.
DF	Doğa, Su ve Macera Sporları ile Yaşam Boyu Eğitim Yönelik Uygulamalar	Uzundere ilçesinde doğa, su ve macera turizmine yönelik bisiklet, koşu ve yürüyüş etkinlikleri, kaya tırmanışı, kış mevsiminde buz tırmanışı, trekking, sporları ile Yaşam Boyu Kuş gözlemciliği, ilk bahar mevsiminde rafting etkinlikleri, kano ve son zamanlarda yamaç paraşütü (base jumping), yarasa kanat (wing suit) ve iple atlama (rope jumping) etkinlikleri düzenlenmektedir. İlçede yaşam boyu eğitimi desteklemek amacıyla Sakin Şehir Kitap Kafe oluşturularak yerel halkın kullanımına sunulmuştur.
KYS	Kamu, Yerel Yönetim, Üniversite ve Sivil Toplum İlişkileri	Uzundere ilçesinde yürütülen proje ve etkinlikler genel olarak Kaymakamlık ve/veya Belediye koordinasyonunda sağlanmaktadır. İlçede faaliyet yürüten birçok sivil toplum kuruluşu bulunmakta ve bunun yanında Atatürk Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinden birçok araştırmacı gerek bağımsız gerekse de yerel yönetimle işbirliği içinde araştırma ve proje faaliyetleri yürütmektedir. Ayrıca AB ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen IPARD Programı kapsamında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından yürütülen 'LEADER Tedbiri Farkındalık Yaratma ve Yerel Halkı Harekete Geçirme Teknik Destek Projesi' ile kamu, yerel yönetim, sivil toplum ve meslek kuruluşu temsilcileri ile yerel eylem grubu oluşturulmuştur.

2.2. Metot

Çalışmada yöntem olarak etüt, veri toplama, analiz ve değerlendirmeye dayalı peyzaj araştırmaları yöntemi kullanılmıştır (Denzin and Lincoln, 2008). Çalışmanın etüt aşamasında araştırmanın konusu ve amacı belirlenmiştir. Çalışmanın veri toplama aşamasında ilçede yürütülen ve/veya tamamlanan mekânsal tasarım ve uygulamalar ile sosyo-ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyetlerin sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi amacıyla 'Uzundere Mekânsal Projeler, Faaliyet ve Uygulamalar Anket Formu' hazırlanmıştır.

Anket formu Ayaşlıgil (1997), Gündüz (1999), Karvonen (2000), Shu- Yang et al. (2004), WTO (2004), Atıl vd. (2005), Aydın (2010), Afacan (2017), Korkut vd. (2017) ve Özcan (2017)'nin çalışmalarından yararlanılarak çalışmanın amaç, veri toplama araçları ve kısıtlılıklarına uygun olarak seçilen kriterler doğrultusunda oluşturulmuştur. Anket soruları çevresel, sosyal ve ekonomik olmak üzere sürdürülebilirliğin üç boyutunu içerecek şekilde; mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri, çevresel ve ekolojik özellikler, koruma ve duyarlılıklar ve sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler olmak üzere 4 ana kriter altındaki 18 gösterge ile hazırlanmıştır. Çalışmada kullanılan kriter ve göstergeler Tablo 2'de verilmiştir. Anket formu üç bölümden oluşacak şekilde kurgulanmış ve birinci bölümünde katılımcılara ait demografik bilgiler, ikinci bölümünde mekânsal tasarım ve uygulamalar, üçüncü bölümünde ise sosyo-ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyet, proje ve uygulamalar yer almıştır.

Tablo 2. Çalışmada kullanılan sürdürülebilirlik kriter ve göstergeleri

Sürdürülebilirlik Kriterleri	Sürdürülebilirlik Göstergeleri
Mekânsal Tasarım ve Uygulama Özellikleri	1-Yapısal uygulamalar (çizgi, şekil, form) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur 2-Kullanılan malzemeler (cins, doku, renk) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur 3-Yapılan tasarım/uygulama çevresi ile bütünlük oluşturmaktadır
Çevresel ve Ekolojik Özellikler	1-Uygulama bulunduğu çevrenin doğal/kültürel peyzaj görüntüsünü bozar (çevre estetiğinin bozulması/görüntü/işık kirliliği) 2-Uygulama bulunduğu çevrede toprak kirliliğine neden olur 3-Uygulama bulunduğu çevrede su kirliliğine neden olur 4-Uygulama bulunduğu çevrede hava kirliliğine neden olur 5-Uygulama bulunduğu çevrede gürültü kirliliğine neden olur 6-Uygulama bulunduğu çevrede katı atık kirliliğine neden olur 7-Uygulama çevredeki bitki ve hayvanlara zarar verir 8-Uygulama bulunduğu alanda insan baskısı oluşturur
Koruma ve Duyarlılıklar	1-Uygulama bulunduğu çevrenin korunmasına katkıda bulunur 2-Uygulama bulunduğu ortama bir kimlik kazandırır 3-Uygulama alanındaki korumaya yönelik kanun, yönetmelik, ilgili mevzuat ve kurul kararları yeterince uygulanmaktadır.
Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Özellikler	1-Uygulama ilçe halkına toplumsal fayda sağlar (sosyal sürdürülebilirlik) 2-Uygulama yerel kalkınmaya katkıda bulunur (Ekonomik sürdürülebilirlik) 3-Uygulama kültürel sürdürülebilirliğe katkı sağlar 4-Uygulama turizmin sürdürülebilirliğine katkı sağlar

Anketler Likert ölçeğinden değiştirilerek hazırlanan bir ölçeğe göre oluşturulmuştur (Likert et al., 1934; Bayat, 2014). Katılımcılardan her soru için ortalama puan elde etmek amacıyla sunulan seçeneklere 1 ile 5 arasında değişen puanlar vermeleri istenmiştir. Puanlamada 'çok düşük seçeneği 1, düşük seçeneği 2, orta seçeneği 3, yüksek seçeneği 4 ve çok yüksek seçeneği 5' puanı temsil etmiştir. Anket çalışmasının II. bölümü yerel halk, ziyaretçi ve odak grup ile yapılırken; III. bölümü ziyaretçi grubunun ilçede yürütülen sosyo-ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyetler hakkında bilgi sahibi olamayabilecekleri düşünülerek ile sadece yerel halk ve odak grup ile yapılmıştır.

Çalışma ile değerlendirmeye tabi tutulacak olan tasarım çalışmalarının görselleri ilgili firma ve internet ortamından, uygulamaların görselleri ise fotoğrafları çekilerek elde edilmiştir. Çalışmaya başlamadan önce katılımcılara sürdürülebilirlik kavramıyla ilgili açıklayıcı bilgiler verilmiş ve her bir tasarım ve uygulamanın görselleri gösterilerek bu doğrultuda bir puanlama yapmaları istenmiştir.

Katılımcı gruplarındaki örneklem büyüklükleri (kişi sayısı-n) Özdamar (2003) ve Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004)'ün çalışmalarından yararlanılarak, $n = \frac{N \cdot t^2 \cdot p \cdot q}{(N-1) \cdot d^2 + t^2 \cdot p \cdot q}$ formülüne göre d=0,10 örnekleme hatası (95% güven aralığı) ve p=0,5 gözlenme oranı esas alınarak hesaplanmıştır.

- n: Örneklem büyüklüğü
- N: Evrendeki birim sayısı
- t: t tablosundan bulunan değer (95% güven aralığında $\alpha=0.05$ için t değeri 1.96 bulunmuştur)
- d: Örneklem hatası
- p: İncelenen olayın görülme oranı
- q: İncelenen olayın görülmemesi oranı

Buna göre yerel halk grubu (YHG) Uzundere ilçe nüfusu dikkate alınarak (2018 yılı ilçe nüfusu 8800 olarak alınmıştır) 94 kişi (n) olarak hesaplanmış fakat 100 kişi ile anket çalışması yürütülmüştür. Ziyaretçi grubunun (ZG) hesaplanmasında ilçenin yıllık ziyaretçi sayılarına ulaşılmaya çalışılmış ancak TÜİK, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü ve Erzurum İl Emniyet Müdürlüğü ile yapılan yazışmalar sonucunda ilçenin yıllık ziyaretçi sayısına ait herhangi bir veri olmadığından dolayı yerel halk grubu ile aynı örneklem büyüklüğü olması açısından 100 kişiden oluşturulmuştur. Ziyaretçi grubu katılımcıları, gününbirlik yada konaklamalı ziyaret amacıyla ilçede bulunan kişiler arasından rastlantısal olarak seçilmiştir. Odak grup (OG) ise ilçede yürütülen mekânsal tasarım, uygulamalar ve diğer kalkınma girişimleriyle ilgili bilgi sahibi olan yerel yönetim, ekonomi, turizm, ziraat ve peyzaj planlama ve tasarımı gibi alanlarda faaliyetler yürüten 49 kişiden (n) oluşturulmuştur. Ancak bu 49 kişilik grubun 40'ı anket çalışmalarına katılmıştır.

Çalışmanın analiz bölümünde anket çalışması ile elde edilen veriler analiz edilmiştir. Anketlerin analizi IBM SPSS Statistics 24 programı ile yapılmıştır ve kriterlere ait göstergelerin aritmetik ortalaması ile kriter ortalama puanları oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında One-Way ANOVA (Analysis of Variance) ve bağımsız örneklem

T testi (Independent-Samples T Test) olmak üzere iki farklı istatistiki analiz kullanılmıştır. Anket çalışmasının II. bölümü üç farklı katılımcı grubu ile yürütüldüğünden gruplara göre kriterlerin almış olduğu ortalama puanlar arasında istatistiki olarak anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla One-Way ANOVA (Analysis of Variance) testi yapılmıştır. Oluşan anlamlı farkların hangi iki grup arasında gerçekleştiğini belirlemek için Post Hoc test türlerinden Games-Howell ve Tukey testi yapılmıştır. Analizlerde önem değeri (sig.= p) olarak 0.05 (95% güven aralığında p=0.05) kullanılmıştır. Anket çalışmasının III. bölümü ise iki farklı katılımcı grubu ile yürütüldüğü için bağımsız örneklem T testi (Independent-Samples T Test) yapılmıştır.

Çalışmanın değerlendirme bölümünde ise ilçede yürütülen mekânsal tasarım ve uygulama çalışmaları ile sosyal, ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyetlerin analiz edilmiş verilerine göre kalitatif bir sürdürülebilirlik değerlendirmesi gerçekleştirilmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

Anket çalışmalarına katılan grupların demografik özelliklerine ait bilgiler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcı grupların demografik özellikleri

Kriterler	Alt Kriterler	Yerel Halk Grubu		Ziyaretçi Grubu		Odak Grup	
		n	%	n	%	n	%
Cinsiyet	Erkek	62	62,0	55	55,0	27	67,5
	Kadın	38	38,0	45	45,0	13	32,5
	Toplam	100	100	100	100	40	100
Yaş	16-25	18	18,0	29	29,0	0	0
	26-35	42	42,0	43	43,0	11	27,5
	36-45	28	28,0	23	23,0	23	57,5
	46-55	10	10,0	4	4,0	3	7,5
	56 ve üstü	2	2,0	1	1,0	3	7,5
	Toplam	100	100	100	100	40	100
	İlköğretim	9	9,0	3	3,0	0	0
Eğitim Durumu	Lise	35	35,0	22	22,0	2	5,0
	Ön Lisans-Lisans	50	50,0	53	53,0	12	30,0
	Lisans Üstü	6	6,0	22	22,0	26	65,0
	Toplam	100	100	100	100	40	100
Faaliyet Alanı	Eğitim sektörü çalışanı	22	22,0	31	31,0	18	45,0
	Tarım sektörü çalışanı	5	5,0	5	5,0	2	5,0
	Sağlık sektörü çalışanı	9	9,0	10	10,0	0	0
	Ulaşım sektörü çalışanı	5	5,0	5	5,0	1	2,5
	İnşaat sektörü çalışanı	3	3,0	8	8,0	1	2,5
	Turizm sektörü çalışanı	3	3,0	2	2,0	4	10,0
	Öğrenci	6	6,0	16	16,0	1	2,5
	İşsiz	2	2,0	1	1,0	0	0
	Diğer	45	45,0	22	22,0	13	32,5
	Toplam	100	100	100	100	40	100
Gelir Durumu	2000 TL altı	20	20,0	24	24,0	0	0
	2001-5000 TL arası	67	67,0	44	44,0	12	30,0
	5001-10.000 TL arası	13	13,0	32	32,0	19	47,5
	10.000 TL üstü	0	0	0	0	9	22,5
Toplam	100	100	100	100	40	100	

Tablo 3' e göre her üç gruptaki katılımcıların büyük çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Yerel halk ve ziyaretçi grubu katılımcılarının büyük çoğunluğu 26-35 yaş grubundayken, odak grubun büyük çoğunluğu 36-45 yaş grubundadır. Eğitim durumu bakımından odak grup 65% ile lisansüstü seviyesinde eğitime sahipken, yerel halk grubu 50%, ziyaretçi grubu ise 53% ile lisans seviyesindeki eğitime sahiptir.

Anket çalışması sonucunda mekânsal tasarım ve uygulama çalışmaları ile diğer faaliyetlerin mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri, çevresel ve ekolojik özellikler, koruma ve duyarlılıklar ve sosyo- kültürel ve ekonomik özellikler yönünden katılımcı gruplara göre aldıkları ortalama puanlar ve istatistiki olarak anlamlı farklılaşmalar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Anket analiz sonuçları

	Mekânsal Tasarım ve Uygulama Özellikleri			Çevresel ve Ekolojik Özellikler			Koruma ve Duyarlılıklar			Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler		
	YHG	ZG	OG	YHG	ZG	OG	YHG	ZG	OG	YHG	ZG	OG
YG	3,600*	3,420	2,641*	2,081	2,351	2,237	3,246**	2,920*	2,475*	3,932*	3,737*	3,200**
	p = ,000			p = ,110			p = ,000			p = ,002		
TŞ	3,750*	3,693*	1,941**	2,135	2,333	2,334	3,326*	3,330*	2,491**	4,145*	4,262*	3,087**
	p = ,000			p = ,234			p = ,000			p = ,000		
UY	3,763*	3,9367*	2,483**	2,127	2,238	2,400	3,216*	3,486*	2,300**	4,102*	4,205*	2,881**
	p = ,000			p = ,195			p = ,000			p = ,000		
CT	3,486*	3,336*	2,641**	2,053	2,077	2,137	3,296*	3,163*	2,683**	3,912*	4,025*	3,431**
	p = ,000			p = ,854			p = ,001			p = ,010		
TÇ	3,766*	3,810*	3,108**	2,105	2,112	2,243	3,236	3,146	2,833	3,987	3,875	3,581
	p = ,000			p = ,690			p = ,064			p = ,092		
DY	3,726*	3,766*	2,966**	2,127	2,201	2,450	3,156*	3,036*	2,625**	4,045*	3,922*	3,456**
	p = ,000			p = ,159			p = ,009			p = ,006		
BO	3,8900*	3,810*	3,108**	1,993	1,955	1,887	3,196	3,146	2,950	3,937	3,957	3,856
	p = ,000			p = ,762			p = ,241			p = ,830		

Tablo 4. Tablo devam ediyor

TÇI	3,270*	2,766**	2,166***	3,116	2,860	2,191	3,497*	3,145*	2,606**	3,497*	3,145	2,606*
		p = ,000			p = ,218			p = ,000			p = ,001	
SU	3,860	4,023*	3,558*	2,028*	2,010*	1,490**	3,260	3,083	3,075	4,352*	4,265	3,881*
		p = ,009			p = ,000			p = ,309			p = ,022	
	YHG	OG	p	YHG	OG	p	YHG	OG	p	YHG	OG	p
KBÇ	3,400	2,516	,000*	1,927	2,100	,290	3,110	3,650	,000*	3,690	3,025	,006*
KİÇ	3,493	3,658	,365	2,140	1,800	,024*	3,110	3,650	,000*	3,590	4,037	,012*
SM	3,040	2,433	,012*	1,750	2,100	,020*	2,850	2,491	,151	3,337	2,925	,134
EK	3,016	2,375	,004*	1,750	2,100	,020*	2,883	2,408	,048*	3,197	2,893	,236
KDB	-	-	-	1,786	1,206	,000*	3,133	3,833	,000*	3,807	4,606	,000*
EP	-	-	-	1,893	1,550	,004*	2,883	2,408	,048*	3,647	4,287	,000*
KG	-	-	-	1,892	1,253	,000*	3,106	3,558	,003*	3,867	4,481	,000*
GF	-	-	-	1,913	1,868	,733	3,133	3,191	,706	3,792	4,387	,000*
DF	-	-	-	1,806	1,628	,106	3,206	3,300	,515	3,732	4,262	,000*
KYS	-	-	-	-	-	-	3,566	3,466	,492	3,900	4,262	,015*
MP	-	-	-	-	-	-	3,6000	3,508	,610	4,045	4,381	,025*

Tablo 4'e göre anket çalışmasının II. bölümünde yer alan mekânsal tasarım ve uygulamalar içerisinde mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri bakımından Yedigöller çevre düzenleme çalışmaları, Tortum Şelalesi ve çevresi peyzaj tasarımı ve uygulamaları, Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarımı, Tortum Gölü cam teras (fiyort park) tasarımı ve uygulaması ve Uzundere-Tortum Çayı ıslah çalışmasına odak grup tarafından düşük puan verildiği ve sürdürülebilir olarak değerlendirilmediği görülmektedir. Bununla beraber mekânsal tasarım ve uygulama özelliklerine ait sorulara verilen cevaplar genel olarak yerel halk grubu ve ziyaretçi grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmazken, odak grubun vermiş olduğu cevaplar yerel halk ve ziyaretçi grubuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Anket çalışmasının III. bölümünde yer alan kamu binaları ve çevre düzenleme uygulamaları, sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları ve Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme uygulamaları da mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri yönünden ise odak grup tarafından düşük bir ortalama puan verilerek sürdürülebilir olarak değerlendirilmemiştir. Sorulara gruplar tarafından verilen cevaplar kent imajı geliştirme çalışmaları haricinde istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri yönünden sürdürülebilir olarak değerlendirilmeyen çalışmalar Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3. Mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri yönünden sürdürülebilir olarak değerlendirilmeyen çalışmalar (a-Tortum Şelalesi peyzaj tasarımı ve uygulaması b-Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarımı c-Yedigöller çevre düzenleme çalışmaları d-Tortum Gölü fiyort park tasarımı ve uygulaması e-kamu binaları ve çevre düzenleme uygulamaları f-Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları g-Tortum Çayı ıslah çalışması h-Sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları)

Çevresel ve ekolojik özelliklere ait sorular anlam bakımından olumsuz olduğu için ortalama puanların düşük olması daha olumlu bir sonuç anlamına gelmektedir. Dolayısıyla her üç grup bakımından da çalışmalara ait ortalama puanların üçün (3) altında kalması, katılımcı grupların çalışmaları çevresel ve ekolojik özellikler bakımından düşük seviyede riskli gördüğü şeklinde değerlendirilmiştir. Çevresel ve ekolojik özelliklere ait sorulara katılımcı grupların vermiş olduğu cevapların farklılaşmasına bakıldığında ise Sakin Şehir tanıtım uygulamaları, ev pansiyonculuğu uygulamaları, kadın girişimciliği uygulamaları, Gölbaşı kapama dut bahçesi uygulaması, Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları, sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları ve kent imajı geliştirme ve sokak sağlıklılaştırma uygulamalarında anlamlı bir şekilde farklılaşırken, diğer tasarım ve uygulamalarda anlamlı bir farklılaşma olmamıştır.

Koruma ve duyarlılıklar bakımından anket çalışmasının ikinci bölümünde yer alan tasarım ve uygulamalar içerisinde sadece Sakin Şehir (Uzundere) tanıtım uygulamaları odak grup tarafından sürdürülebilir olarak değerlendirilmiştir (Şekil 4). Anket çalışmasının üçüncü bölümünde yer alan tasarım uygulama ve faaliyetlerden ise sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları, ev pansiyonculuğu uygulamaları ve Engüzekkapı Kalesi çevre

düzenleme çalışmaları ve sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları odak grup tarafından sürdürülebilir olarak değerlendirilmemiştir. Bunun yanında grupların sorulara verdiği cevaplar genel olarak odak grup ile yerel halk ve/veya ziyaretçi grup şeklinde anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır.

Şekil 4. Sakin Şehir Uzundere tanıtım uygulamalarından bazı örnekler

Turizm destinasyonlarındaki kalkınma odaklı girişimler için kapsamlı bir çalışma sunan Dünya Turizm Örgütü (WTO), çevresel (tasarımsal, ekolojik çevresel özellikler, doğal kaynaklar ve koruma işlevi), sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlara dikkat çekerek, yerel halk ve yerel çevre için faydalar sağlamayı hedeflemektedir. Turizm destinasyonlarında çekiciliği oluşturan ana unsurlardan biri bozulmamış bir doğadır (Page and Connell, 2006). WTO (2004), bir mekânsal tasarımın fiziksel ve kültürel bağlamında tasarlanması gerektiğini bildirerek, yapısal uygulamaların renk, doku ve formunun çevre ile bütünlük oluşturmaya ve geleneksel mimari ile uyumlu olmasına dikkat çekmektedir. Doğal ve kültürel çevre ile uyumlu olmayan, plansız ve/veya kötü tasarlanmış tasarım ve uygulama girişimleri, ziyaretçileri çeken ve turizm arzını oluşturan doğal ve beşeri çevreye olumsuz etkiler vererek yıpratılmakta ve görsel kirlilik oluşturmaktadır (Inskeep, 1991). Özellikle kırsal doku ve kültürün hakim olduğu alanlar, bu yıpranmaya karşı daha hassastır. Doğal ve kültürel peyzajı bozan, turizm arzını oluşturan kaynakları olumsuz etkileyen mekânsal tasarım çalışmaları ve fiziki uygulamalar kısa vadede ekonomik getiriler sağlasa bile zamanla alanın doğal ve kültürel peyzaj kaynak değerlerinden oluşan tüm turizm cazibesini yitirmesine neden olabilmektedir.

Bunun yanında yerel halk için sosyal, kültürel ve ekonomik faydalar sağlamayan faaliyetler de sürdürülebilirlik tartışması ile karşı karşıya kalabilmektedir. Harris (2000) sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel boyutların sentezinin sürdürülebilir kalkınmanın başarısı için temel şart olduğunu belirtmektedir (Özmete, 2011). Tüm bunlardan hareketle kırsal dokunun hakim olduğu alanlarda yürütülen tasarım ve uygulama girişimleri için estetik değerlendirme süreçlerinin işletilmesinin sürdürülebilir kalkınma için önemli bir gereksinim olduğu söylenebilir.

Anket çalışmasının sonuçları, yerel halk grubu, ziyaretçi grubu ve odak grubun çalışmalara genel olarak farklı bir bakış ile yaklaştıklarını göstermektedir. Odak grup değerlendirilen çalışmalarda mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri, koruma ve duyarlılıklar ve sosyo- kültürel ve ekonomik özellikler bakımından genel olarak daha düşük ortalama puanlar verirken, yerel halk grubu ve ziyaretçi grubu daha yüksek puanlar vermiş ve büyük oranda istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmalar olmuştur. Anket sorularına verilen cevaplar katılımcıların demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş, meslek, gelir, eğitim v.b.) göre farklılık gösterebilir (Elinç, 2011, Özgeriş ve Karahan, 2015). Bu farklılığa katılımcıların algıları ve değerlendirmeleri neden olabileceği gibi katılımcı grubun kendisi de neden olabilir. Çünkü katılımcı gruba göre beklentiler ve hassasiyetler de farklılaşabilmektedir. Örneğin, çalışmada yerel halk grubunun sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından genel olarak en yüksek puanları vermesinin bir nedeni, yerel halk grubunun sosyo-ekonomik beklentileri olabilir. Yerel halk grubunun turizmden sosyo-ekonomik beklentileri çevresel ve ekolojik etkileri göz ardı etmesine de yol açabilir (Çalışkan ve Tütüncü, 2008). Ziyaretçi grubunun ise rekreasyon ve görsellik gibi beklentileri verilen cevapları etkileyebilirken odak grup hem demografik özellikleri hem de çevresel hassasiyetleri sebebiyle, ekolojik olarak daha duyarlı bir yaklaşım sergilemiş olabilir. Bu nedenle kullanıcı bakışı için ziyaretçiler, faydalanıcı bakışı için yerel halk, koruma ve duyarlılık bakışı için ise odak yada uzman grup planlama ve tasarım faaliyetlerine üç eksen olarak dahil

edilmelidir. Bu üç eksenli planlama ve tasarım faaliyetlerine dahil etmeyen her çalışma koruma-kullanıma ek olarak faydalanma dengesini de sağlamaktan, dolayısıyla sürdürülebilir olmaktan uzak olacaktır. Nitekim WTO ve Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (GSTC) gibi kuruluşlar da sürdürülebilir kalkınma için geniş paydaş katılımlı planlama ve tasarım süreçlerini ön plana çıkarmaktadır. Geniş paydaş katılımlı planlama ve tasarım süreçleri aynı zamanda sürdürülebilirlik anlayışının kesintiye uğramadan devam etmesinin sağlayacak, kurumsal sürdürülebilirlik kültürünün oluşmasına da katkıda bulunabilir.

4. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma Erzurum ili Sakin Şehir (Cittaslow) Uzundere ilçesindeki özellikle son 15 yılda yerel kalkınmanın bir aracı olarak ve büyük çoğunluğu turizmle ilişkili olan mekânsal tasarım ve uygulama çalışmaları ile sosyo-ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyetler üzerinde yürütülmüştür. Çalışmanın amacı Uzundere ilçesinde kalkınma odaklı yürütülen mekânsal tasarım ve uygulama girişimleri ile diğer faaliyetlerin sürdürülebilirliğinin ve/veya sürdürülebilirliğe katkısının değerlendirilmesidir. Bu amaca yönelik olarak çalışma kapsamında mekânsal proje, faaliyet ve uygulamalar anketi hazırlanarak, yerel halk grubu, ziyaretçi grup ve odak grup olmak üzere üç farklı grup ile anket çalışması yapılmıştır.

Çalışmanın sonuçlarına göre ilçede yürütülen mekânsal tasarım ve uygulama çalışmaları ile sosyal, ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyetlerin büyük çoğunluğu, odak grup tarafından mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri bakımından sürdürülebilir olarak değerlendirilmemiştir. Bunun yanında tüm çalışmalar çevresel ve ekolojik özellikler bakımından sürdürülebilir olarak değerlendirilirken, sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından büyük çoğunluğu, koruma ve duyarlılıklar bakımından ise çoğunluğu orta, yüksek yada çok yükseğe yakın seviyede sürdürülebilir olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma ile yerel halk grubu, ziyaretçi grubu ve odak grubun vermiş olduğu cevaplar arasında istatistiki olarak anlamlı farklılaşmalar tespit edilmiştir. Bu anlamlı farklılaşmalara;

- Katılımcıların demografik özellikleri
- Katılımcıların algı ve değerlendirmeleri ve
- Grupların (yerel halk, ziyaretçi ve odak grup) beklenti ve hassasiyetlerinin neden olabileceği değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak kalkınma odaklı mekânsal tasarım ve uygulama girişimlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması için

- Yapılan çalışmaların koruma (uzmanlar), kullanım (ziyaretçiler) ve faydalanma (yerel halk) temelinde, tüm paydaşları sürece dahil ederek, kurumsallaşmış bir sürdürülebilirlik anlayışı ile yürütülmesi
- Yapılan çalışmaların özellikle kırsal dokunun hakim olduğu alanlarda doğal ve kültürel peyzaj ile uyumlu olması ve bunu sağlamak için çalışmalarda estetik değerlendirme süreçlerinin işletilmesi
- Çalışmaların sürdürülebilir kalkınmanın ihtiyaç duyduğu sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel boyutlarıyla ele alınarak planlanması ve tasarlanması önerilmektedir.

Kaynaklar

1. **Acuner, E. (2015).** Zigana Turizm Merkezi'nin Sürdürülebilir Turizm Kriterleri Çerçevesinde Yerel Destinasyon Yönetim Örgütleri Tarafından Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi* 1 (2015), 62-93.
2. **Afacan, G. (2017).** Seferihisar'daki Turizm Yapılarının Sürdürülebilir Tasarım İlkeleri Doğrultusunda İncelenmesi. Y. Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
3. **Aksu, C. (2011).** Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre. Güney Ege Kalkınma Ajansı http://cevre.mf.duzce.edu.tr/Dokumanlar/cevre_mf/Dosyalar/S%20C3%9CRD%20C3%9CR%20C3%9CLEB%20C4%B0L%20Kalk%20C4%B1nma%20ve%20C3%87evre.pdf (20.10.2018)
4. **Alkin, E. (2008).** *İktisada Giriş*, (11-20 Ünite), Editör: İlyas Şıklar, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 7. Baskı, Eskişehir, Kasım
5. **Atalay, İ. (1979).** Geomorphology of the Lake Tortum and Its Immediate Surroundings (NE Turkey). *Review of the Geographical Institute of the University of İstanbul*, International Edition, Number: 17, 49-65.
6. **Atıl, A., Gülgün, B., Yörük, İ. (2005).** Sürdürülebilir Kentler ve Peyzaj Mimarlığı. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 42, 215-226.

7. **Ayaşlıgil, Y. (1997).** *Ekolojik Planlama Dersi Basılmamış Ders Notları*. İÜ Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Yüksek Lisans Programı. İstanbul.
8. **Aydın, B. (2010).** Gelişme Alanlarında Ekolojik Kentsel Yerleşim Kriterlerinin Belirlenmesi ve İmar Planı Kapsamında Yorumlanması: Ömerli Havzası-Sancaktepe Örneği. Y. Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
9. **Bahtiyar Karadeniz, C. (2014).** Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Sakin Şehir Perşembe. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (29), 84-107.
10. **Bayat, B. (2014).** Uygulamalı Sosyal Bilim Araştırmalarında Ölçme, Ölçekler ve Likert Ölçek Kurma Tekniği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16 (3), 1-24.
11. **Beyhan, E. (2008).** Sürdürülebilir Kalkınma – Çevre ve Yerel Yönetimler. *Yerel Siyaset Aylık Bilimsel Siyasi Dergi*, 35, 12-17.
12. **CEPF (2003).** Critical Ecosystem Partnership Fund. Ecosystem Profile, Caucasus Bioiversity Hotspot. <https://www.cepf.net/our-work/biodiversityhotspots/caucasus>. (30.11.2019)
13. **Çalışkan, Ö., Tütüncü, Ö. (2008).** Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri ve Kuşadası İlçesi Uygulaması. *IV. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi Bildiriler Kitabı*, 127-148.
14. **Denzin, N.K., Lincoln, Y.S. (2008).** *The Landscape of Qualitative Research*. Sage Publications, London, 615 pages.
15. **EDTMP (2013).** Erzurum Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Erzurum, 119 s.
16. **Elinç, H. (2011).** Görsek Kalite Değerlendirmesi Yöntemi ile Antalya İli Alanya ilçesindeki Abdurrahman Alaeddinoğlu ve Alanya Belediye Başkanları Kent Parklarının İrdelenmesi. Y. Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
17. **Gündüz, F. (1999).** Turizmin Çevresel Etkilerinin Değerlendirilmesi ve Çevre Duyarlı Sürdürülebilir Turizm. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
18. **Gürlük, S. (2001).** Dünyada ve Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma, *Uludağ Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, 19 (4), 1-12.
19. **Harris, J.M. (2000).** *Basic Principles of Sustainable Development*. Global Development and Environment Institute Working Paper:00-04, Tufts University, USA.
20. **Inskip, E. (1991).** *Tourism planning: An integrated and sustainable development approach*. New York: Van Nostrand Reinhold, 40 pages.
21. **Karahan, F., Çil, A., Ercişli, S. (2017).** *Uzundere Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı (2017-2023)*. Erzurum, 191 s.
22. **Karahan, F., Kopar, İ., Orhan, T., Çakır, E. (2011).** *The geopark potential of Tortum Valley (Erzurum/Turkey) and its surroundings. In Natural environment and culture in the Mediterranean Region II*, Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, pp. 395–407.
23. **Karakurt Tosun, E. (2013).** Yaşam Kalitesi Ekseninde Şekillenen Alternatif Bir Kentsel Yaşam Modeli: Yavaş Kentleşme Hareketi. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 215-237.
24. **Karvonen, L. (2000).** Guidelines for Landscape Ecological Planning. Forestry Publications of Metsähallitus. <https://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/mt/mt36.pdf> (27.11.2018)
25. **Kaypak, Ş. (2011).** Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13 (20): 19-33.
26. **Kopar, İ., Çakır, Ç. (2013).** Determination of Geo-diversity of Lake Tortum-Tortum Gorge Valley and Surrounding Places (Uzundere-Erzurum and Yusufeli-Artvin) through Serrano and Ruiz-Flaño Method. *İ.Ü. Coğrafya Dergisi*, 27, 46-66.
27. **Kopar, İ., Sevindi, C. (2013).** Tortum Gölü’nün (Uzundere-Erzurum) Güneybatısında Aktüel Sedimentasyon ve Siltasyona Bağlı Alan-Kıyı Çizgisi Değişimleri. *Türk Coğ. Derg.*, 60, 49-66.
28. **Korkut, A., Kiper, T., Üstün Topal, T. (2017).** Kentsel Peyzaj Tasarımda Ekolojik Yaklaşımlar. *Artium*, 5 (1), 14-26.
29. **Kozak, M.A., Bahçe, S. (2009).** *Özel İlgi Turizmi*. Detay Yayıncılık, Ankara, 320 s.
30. **Likert, R., Roslow, S., Murphy, G. (1934).** A Simple and Reliable Method of Scoring The Thurstone Attitude Scales. *The Journal of Social Psychology*. Doi: 10.1080/00224545.1934.9919450
31. **Miele, M. (2008).** Cittaslow: Producing Slowness against the Fast Life. *Space and Polity*, 12, (1), 135-156.
32. **Özbey, R.F. (2002).** Sustainable Tourism Development In Globalization Progress. *Globalization and Sustainable Development, International Scientific Conference*, Varna/Bulgaristan.
33. **Özcan, A. (2017).** Ekolojik Temele Dayalı Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Malatya Kent Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme. <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/%C3%96ZCAN-Ay%C5%9Fe-EKOLOJ%C4%B0K-TEMELE-DAYALI-S%C3%9CRD%C3%9CR%C3%9CLEB%C4%B0L%C4%B0R-KENTSEL-GEL%C4%B0%C5%9EME-MALATYA-KENT-%C3%96RNE%C4%9E%C4%B0-%C3%9CZER%C4%B0NDEN-B%C4%B0R-DE%C4%9EERLEND%C4%B0RME.pdf> (04.05.2018)

34. **Özdamar, K. (2003).** Modern bilimsel araştırma yöntemleri. Kaan Kitabevi, Eskişehir, 344 s.
35. **Özgeriş, M., Karahan, F. (2015).** Rekreasyonel tesislerde görsel kalite değerlendirmesi üzerine bir araştırma: Tortum ve Uzundere (Erzurum) örneği. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 40-49.
36. **Özgeriş, M. (2020).** Sakin Şehir Uzundere'nin Planlama ve Tasarım Uygulamaları Yönünden Sürdürülebilirliğinin Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
37. **Özkök, F., Gümüş, F. (2009).** Sürdürülebilir turizmde bilginin önemi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 51-71.
38. **Özmete, E. (2011).** Sürdürülebilir Kalkınmanın Temel Prensipleri. *Hacettepe Üni. Sosyolojik Araş. e-Derg.* <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/?page=makaleler> (10.05.2020)
39. **Page, S.J., Connell, J. (2006).** *Tourism: a modern synthesis*. Thomson, London, 546 pages.
40. **Shu-Yang, F., Freedman, B., Cote, R. (2004).** Principles and Practice of Ecological Design. *Environmental Reviews*, 12, 97-112.
41. **Şahin, İ., Kutlu, S. Z. (2014).** Cittaslow: Sürdürülebilir Kalkınma Ekseninde Bir Değerlendirme. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 2 (1), 55-63.
42. **Tıraş, H.H. (2012).** Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (2) , 57-73.
43. **UN (1987).** Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> (07.08.2018)
44. **UN (1993).** United Nations. Report of the United Nations Conference on Environment and Development. <http://www.un.org/esa/dsd/agenda21/Agenda%2021.pdf> (09.08.2018)
45. **UN (2015).** Transforming Our World:The 2030 Agenda for Sustainable Development. https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E (10.10.2018)
46. **UNEP and WTO (2005).** United Nations Environment Programme and World Tourism Organization. Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers. <http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/dtix0592xpa-tourismpolicyen.pdf> (01.08.2018)
47. **URL-1 (2020).** Cittaslow Türkiye. <https://cittaslowturkiye.org/uyelik-sureci-ve-kriterler/> (28.10.2019)
48. **URL-2 (2020).** Cittaslow International. <http://www.cittaslow.org/> (28.10.2019)
49. **URL-3 (2018).** BY Teknik Dizayn Proje. <http://www.byteknik.com.tr/?p=866> (09.07.2018)
50. **URL-4 (2018).** Uzundere Belediyesi, Belediye İhaleleri. http://www.uzundere.bel.tr/ihale_detay.asp?git=67 (10.11.2018).
51. **UNWTO (2018).** United Nations World Tourism Organization. [Sustainable Development of Tourism](http://sdt.unwto.org/content/about-us-5). <http://sdt.unwto.org/content/about-us-5> (01.08.2018)
52. **WTO (2004).** Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook. Madrid, 507 pages.
53. **Yazıcıoğlu, Y., Erdoğan, S. (2004).** *Spss uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Detay Yayıncılık, Ankara, 448 s.